

Βουλή και κοινωνία

Το ότι χιλιάδες άνθρωποι κραύγαζαν «Να καεί, να καεί το μπουρδέλο η Βουλή» δεν σημαίνει ότι είναι εναντίον του κοινοβουλευτισμού· εκδήλωση οργής για τους πολιτικούς ήταν, οι οποίοι βασιζόμενοι στο έκτρωμα «Περί ευθύνης υπουργών» βουτήχτηκαν στη διαφθορά και οδήγησαν τη χώρα στη χρεοκοπία. Ναι, για το άρθρο 86 του Συντάγματος ο λόγος, που διαχωρίζει τους βουλευτές από τους κοινούς θνητούς, που εξασφαλίζει την ασυλία και την ατιμωρησία σε βουλευτές και υπουργούς.

Μια ισοπεδική κραυγή ήταν, που όμως φέρει μέσα της την άρση εμπιστοσύνης στο έως τούδε πολιτικό σύστημα της κοινοκρατίας. Τα κόμματα ουδέν έπραξαν για να αποτρέψουν την ταπείνωση της εργασίας, της υγείας, της ασφάλειας, των συντάξεων· με τη δειλή και ένοχη στάση τους συνέβαλαν στην απώλεια της αξιοπρέπειας των εργαζομένων. Ισως ακόμη να κουλβαίει μέσα της τούτη η κραυγή σπέρματα για την ανατροπή του υπάρχοντος κοινοβουλευτισμού και την ταυτόχρονη γέννηση ενός δημοκρατικότερου συστήματος. Επιτέλους εμφανίζεται στο προσκήνιο ένα

Απο-στάσεις
 Του ΓΙΩΡΓΟΥ ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ

ισχυρό αίτημα και μια ανάγκη για ουσιαστική συμμετοχή της κοινωνίας στην πολιτική δράση. Ανάγκη πάσα να συμμετάσχουν όσο το δυνατόν περισσότεροι πολίτες στις αποφάσεις και στη θέσπιση νόμων.

Η κραυγή αυτή μεταφέρει την οργή γι' αυτά που χύθηκαν· ίσως, όμως, να 'ναι και το μήνυμα ότι ο κοινοβουλευτισμός και η αντιπροσώπευση, όπως υπάρχουν σήμερα, έχουν φτάσει στα όριά τους. Και πράγματι έχουν φτάσει. Είναι δυνατόν να επιτρέψουμε σε άλλους να μας επιβάλουν αυτό που εκείνοι κρίνουν ότι είναι για το καλό μας; Είναι δυνατόν οι νόμοι που ψηφίζονται και ισχύουν για όλους, να μη διαμορφώνονται και να μην ψηφίζονται από όλους;

Θα πει κανείς ότι είναι δύσκολο να αλλάξουν αυτά. Δεν είναι, αρκεί να επιδείξουμε ως κοινωνία μέριμνα και πάθος για τα κοινά, και αυτό μπορεί να επιτευχθεί όταν γίνουμε θεσμός (δήμος) του πολιτικού συστήματος (αυτονομία, αυτοοργάνωση, αυτοκυβέρνηση, αυτοκαθαρισμός...).

Το ότι έχει καταρρεύσει από μόνο του το υπάρχον πολιτικό σύστημα δεν σημαίνει ότι δεν μπορεί να βρει τρόπους για να ορθοποδήσει. Χρειάζεται να ανατραπεί και στη θέση του να χτιστεί η Δημοκρατία. Το χτίσιμο απαιτεί βεβαίως γερή παιδεία, κυρίως όμως προϋποθέτει τη θέληση για συμμετοχή. Οσο αμήχανα κι αν είναι τα πρώτα βήματα [κατάργηση οικογενειοκρατίας στην πολιτική και στην αρχηγική φύση των κομμάτων, κλήρωση, απαγόρευση βουλευτικής ιδιότητας σε μέλη της ίδιας οικογένειας, περιορισμός (αυστηρός) βουλευτικών θητειών, πραγματικός διαχωρισμός εξουσιών, ανεξαρτησία Δικαιοσύνης, φορολόγηση της εκκλησιαστικής περιουσίας κ.λπ.], θα είναι, παρ' όλα αυτά, θετικά.

Γιατί η Δημοκρατία γεννήθηκε πολλούς αιώνες πριν από τον κοινοβουλευτισμό. Ο τελευταίος δεν είναι παρά μια έκφραση της δύναμης των λίγων, ενώ στη Δημοκρατία, όταν αναδόθηκε (κι έκτοτε την αφάνισαν) συμμετέχουν ως εξουσία τα κατώτερα στρώματα, ο δήμος. Καιρός, λοιπόν, να επανεμφανιστεί η Δημοκρατία στις γειτονιές, στις συνοικίες, στις κοινότητες, στα χωριά, στους δήμους, στις περιφέρειες.

Δεν νοείται κοινωνία (ανθρωπότητα) χωρίς Βουλή, χωρίς θέσπιση. Ναι, αλλά να συμμετέχουν άπαντες και όχι να παραμυθιαζόμαστε από τη «δημοκρατία» των κομμάτων, που στην ουσία είναι ολιγαρχικά. Το «κάψιμο» της Βουλής είναι η προβολή της συμβολικής κυριαρχίας της κοινωνίας.

Stamg@enet.gr

Η απαξίω

Της ΜΑΡΙΑΣ ΔΕΔΕ

Μπορεί να αποτυπώνονταν στις έρευνες. Μπορεί να συζητούσαμε εδώ και χρόνια – και όταν ερχόταν η ώρα της κάλπης οι περισσότεροι να ξεχνούσαμε – για το έλλειμμα αντιπροσώπευσης, για την έλλειψη εμπιστοσύνης σε πολιτικούς και βουλευτές, για την ανικανότητα των πολιτικών κομμάτων να απαντήσουν στα κοινωνικά προβλήματα, για μια πολιτική χωρίς όραμα που την κατάντησαν διαχείριση αγκιστρωμένη σε δείκτες οικονομικούς. Μπορεί να μιλούσαμε για σκάνδαλα, διαφθορά και διαπλοκή ανάμεσα σε πολιτικές και οικονομικές ελίτ και για την αδυναμία των κομμάτων να εκφράσουν το συλλογικό συμφέρον. Ποτέ όμως δεν εκφράστηκε ρητά, έστω και μέσω συνθημάτων, τόσο μαζικά, από ανθρώπους λιγότερο ή περισσότερο πολιτικοποιημένους, από ανθρώπους (έτσι δεν συνηθίζουμε να τους αποκαλούμε;) της διπλανής πόρτας, οπότε διαφορετικές συλλογικότητες – και όχι μόνο αποσυγκεκριμένες ομάδες διαδηλωτών που τα 'χουν ξαναπεί – τόσο απαξίωση για το πολιτικό σύστημα όσο τούτες τις μέρες. Και δεν ήταν μόνο τα συνθήματα για τα λαμόγια και τους κλέφτες ή για το μπουρδέλο. Δεν ήταν το σύνθημα: «Τα σκουπίδια στη Βουλή όχι στη χωματερή» ή το «Είμαστε χιλιάδες, είμαστε πολλοί, θα μπούμε όλοι μέσα στη Βουλή». Ήταν (είναι) περισσότερο η αγανάκτηση και η οργή, μαζί με την αισθησιότητα πως τίποτα πια δεν θα είναι το ίδιο, πως τίποτα πια δεν είναι όπως χθες.

Τέσσερις καθηγητές μιλούν σήμερα στην «Ε» και προσεγγίζουν την απαξίωση που νιώθουν οι πολίτες για τους πολιτικούς, μέσα από διαφορετικούς δρόμους.

Το φαινόμενο της αποστασιοποίησης ή ακόμα και οργισμένης απορριψής των πολιτικών ελίτ από μερίδα των πολιτών δεν ανάγεται σε μία μόνο αιτία, όπως, για παράδειγμα, στη λεγόμενη μη τήρηση των προεκλογικών δεσμεύσεων. Αυτός ο λόγος είναι βεβαίως σημαντικός, ήταν πάντα ως ένα βαθμό υπαρκτός, αλλά δεν επαρκεί για να εξηγήσει το μεταξύ τους εκθροικό πλέον κλίμα, αναφέρει ο

Ανδρέας Πανταζόπουλος, επίκουρος καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο ΑΠΘ. Βλέποντας, προσθέτει, μια πλευρά της εικόνας, από τη μεριά της κοινωνίας,

Τη δομική κρίση του πολιτικού συστήματος κάνει λόγο ο Χριστόφορος Βερναρδάκης, επίκουρος καθηγητής Πολιτικής Επιστήμης στο ΑΠΘ και επιστημονικός σύμβουλος της VPRC. Επισημαίνει ότι υπάρχει κλιμάκωση της σπαξίωσης. Ξεκίνησε από έλλειμμα εμπιστοσύνης απέναντι στους πολιτικούς, στους βουλευτές και στα κόμματα και εξελίχθηκε σε απαξίωση γενικευμένη για το πολιτικό σύστημα.

Πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί η κρίση αυτή; Κατά την άποψή του, με ένα νέο πο-

«Οι πολιτικοί δεν αντιλαμβάνονται τις δυνάμεις που δρουν στο εσωτερικό της κοινωνίας. Είναι αποκομμένοι από την κοινωνική πραγματικότητα που διώνει ο κόσμος, τον οποίον αντιπροσωπεύουν. Υπάρχει έλλειμμα αντιπροσώπευσης. Οι πολιτικοί επίσης δεν είναι αξιόπιστοι. Είναι τέτοια η αναντιστοιχία μεταξύ των λόγων και των πράξεών τους, που ο κόσμος δεν μπορεί να το καταπεί άλλο αυτό. Δεν μπορείς να λες πριν από τις εκλογές "έχουμε λεφτά" και τρεις μήνες μετά, "βυθιζόμαστε". Δεν πείθεις», επισημαίνει η Αλεξάνδρα Κορωναίου, αναπληρώτρια καθηγήτρια Κοινωνιολογίας στο Πάντειο, δίνοντας τη δική της απάντηση στο γιατί οι πολίτες απαξιώνουν του πολιτικούς.

Κάνει, επίσης, λόγο για το τέλος μιας εποχής. «Αυτό έχει να κάνει, εξηγεί, πρωτίτως, με το ότι δεν πείθουν πλέον τα εγκλωβιστικά μηνύματα του πολιτικού κόσμου τους πολίτες, κάτι που συνέβαινε για δεκαετίες. Ζήσαμε στο παρελθόν το "Καραμαν-

Η «απαξίωση των πολιτικών» θα έλεγα ότι είναι μια ρητορική μάλλον παρά ένα φαινόμενο-σημείο των καιρών, σημειώνει η Αφροδίτη Κουκουτασάκη, επίκουρη καθηγήτρια στο τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου. Είναι ένας όρος, προσθέτει, ο οποίος προσωποποιεί τη δυστοκία να παραχθεί πολιτική ή και να οικοδομηθούν συναινέσεις σ' ένα κατεχόμεν συγκρουσιακό περιβάλλον και με θεσμούς απέναντι στη βία των οικονομικών όρων και την έλλειψη προοπτικών για ένα καλύτερο αύριο.

Είναι ένας όρος, με δυο λόγια, ο οποίος παραπέμπει σε περιστασιακό φαινόμενο, ενδοκρινόμενος ίσως με την αντικατάσταση των «απαξιωμένων» από «καλύτερους» πολιτικούς. Δεν παραπέμπει κατά συνέπεια στη μεγάλη εικόνα,

ση της πολιτικής

► **ΑΝΔΡΕΑΣ ΠΑΝΤΑΖΟΠΟΥΛΟΣ**

Αδυναμία των πολιτικών ελίτ

μπορεί κάποιος να παρατηρήσει την έκφραση ενός αντιφατικού αιτήματος ατομικής αυτονομίας και αυτοπραγμάτωσης (πουσία εξωτερικών κοιτασκασιών, κυρίως κρατικών) με την ταυτόχρονη στομική επιθυμία προστασίας από το κράτος. Η αδυναμία των πολιτικών ελίτ να ανταποκριθούν σε αυτές τις αντιφατικές προσδοκίες, που όμως συνυπάρχουν στο πλαίσιο ενός ενιαίου «θέλω»,

δημιουργεί απογοητεύσεις, εκβάλλει σε θλίψη, ενίοτε και σε οργή. Η κοινωνική οργή ωστόσο μόνο κατ' όνομα είναι συλλογική, προδίδει την πτώση ενός ατομικού ονείρου ανέλιξης που είχε γίνει αντικείμενο φαντασιώσεως ή και πραγμάτωσης με ατομικιστικό τρόπο. Η διάψευση των ελπίδων του ριζικού ατομικισμού, ιδιαίτερα του νεο-μικροαστικού, καταλήγει σε ένα συγκινησιακό «μέτρω

της όρνθους» της ίδιας της πολιτικής ελίτ.

Ίδωμένη η ίδια η εικόνα από την πλευρά του πολιτικού προσωπικού, η αδυναμία του να ανταποκριθεί κάποιες φορές ακόμα και σε στοιχειώδη αιτήματα προστασίας οφείλεται στην εκούσια παραίτησή του από τα καθήκοντά του. Δεσμευμένο αυτό το πολιτικό προσωπικό αποκλειστικά σε οικονομικούς μονόδρομους, κατασκευάζει ένα μείζον λαϊκό έλλειμμα στην πολιτική του. Αν λάβουμε υπόψη μας ότι τα τωρινά λαϊκά φανταστικά αναπαριστά τα μείζονα διακυβεύματα, εν μέσω παγκοσμιοποίησης, ως σύγκρουση ονόματος στους πολλούς «καμένους» και τους λίγους «κερδισμένους», τότε μπορούμε να κατανοήσουμε τους ηθικολογικούς και αγκινησιακούς όρους με τους οποίους αντιδρούν οι ηρώται.

► **ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΒΕΡΝΑΡΔΑΚΗΣ**

Χρειάζεται μια νέα μεταπολίτευση

λιτικό σύστημα, με μια νέα μεταπολίτευση.

Η εποχή που ζούμε και η ψευδύκρια, λέει, είναι ανάλογη με εκείνη του '74, όπου υπήρχε το αίτημα για μια νέα οργάνωση και λειτουργία της δημοκρατίας. Το ίδιο αίτημα υπάρχει και σήμερα.

Η δομική αυτή κρίση οφείλεται, θα πει, στο ότι το πολιτικό σύστη-

μο σήμερα, με όλες τις λειτουργίες και τις δομές του, δεν εγγυάται κανέναν είδους κοινωνικό συμβόλαιο.

Σε κάθε φάση της μεταπολιτευτικής δημοκρατίας υπήρχε μεταξύ πολιτικής εξουσίας και κοινωνίας μια πολιτική και κοινωνική συμφωνία επωφελής και για τα δύο μέρη. Αυτό δεν υπάρχει σήμερα.

Αντίθετα, σήμερα, το πολιτικό σύστημα μοιάζει να επιτίθεται στην κοινωνία. Πραγματοποιεί την πιο βίαιη επίθεσή του, στην ιστορία του ελληνικού κράτους, στον κόσμο της εργασίας. Δεν εξασφαλίζει τίποτα και σε κανέναν. Πόσο μάλλον στους νέους ανθρώπους που τελειώνουν το πανεπιστήμιο και σκέφτονται ότι δεν θα έχουν δουλειά, δεν θα πληρώνονται, δεν θα έχουν ασφάλιση.

Την ίδια ώρα δεν διαφαίνεται ούτε κάποια αναπτυξιακή προοπτική. Στο παρελθόν οι περίοδοι λιτότητας συνδέονταν με υποσχέσεις για ανάπτυξη. Ούτε κι αυτό υπάρχει τώρα. Σε αυτό το περιβάλλον δεν μπορεί παρά να εκδηλωθεί βία, κοινωνική και πολιτική, απέναντι στους θεαμούς.

► **ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΚΟΡΩΝΑΙΟΥ**

Το τέλος μιας εποχής

λής ή των tanks" και ξαναζούμε τώρα το "ΔΝΤ ή χρεοκοπία". Τα διλήμματα αυτά φαίνεται ότι δεν λειτουργούν πια σε πολιτικό επίπεδο.

Ο πολιτικός κόσμος έχει ξεπεραστεί και αν δεν υπάρξει ένα άλλος πολιτικός λόγος, δεν εννοώ ξύλινο ή μη ξύλινο, αλλά ένα λόγος ουσιαστικός, πια να αναλύει σε βάθος το γιατί και το πώς φτάσαμε ως εδώ, το μόνο που απομένει θα είναι μια πολύ άγρια σύγκρουση των αγορών και της κοινωνίας. Είναι ξεκόλλητο πια στην πλειονότητα των ανθρώπων ότι οι αγορές στρέφονται ενάντια στον κόσμο της εργασίας και τελικά στην ίδια την κοινωνία. Κι αυτό δεν συμβαίνει μόνο στην Ελλάδα, αλλά σε διεθνές επίπεδο.

Μέχρι χθες οι κυβερνώντες και τα μίντια προσπαθούσαν να πείσουν τον κόσμο ότι η αγοράς εξυπηρετούν τα συμφέροντά του. Τώρα ο κόσμος έχει καταλάβει τι συμβαίνει. Γι' αυτό και αναζητεί, έστω και

με έναν βίαιο απελπισμένο τρόπο, μια διέξοδο από το διλήμμα "ΔΝΤ ή χρεοκοπία". Όλο και περισσότερο καταλαβαίνει ότι οι αγορές των θεωρούν αναλώσιμο υλικό.

Είναι επίσης διαλυτική, θα πει, η προώθηση από τους πολιτικούς και τα μίντια της συλλογικής ενδοκοπήσης. Αυτό το περιήρημα "φαίμε όλοι" εξοργίζει περισσότερο, στον βαθμό που οι ανισότητες ανάμεσα στον πλούτο και στη φτώχεια οξύνονται. Πόσο μάλλον όταν κάποιος από τους πολιτικούς δήλωναν ανεμπνεύστα ότι το νόμισμα είναι και ηθικό, ενώ συγχρόνως εξασφάλιζαν με αθέμιτα, από κοινωνική οκαπιά, μέσω τον πλούτο των παιδιών τους. Σε τελική ανάλυση, μοναδική διέξοδος από ένα σκληρό οργής, θυμού, βίας είναι ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο που μελλοντικά να συνδιαμορφώσουμε όλοι, πολίτες και πολιτικό σύστημα.

► **ΑΦΡΟΔΙΤΗ ΚΟΥΚΟΥΤΣΑΚΗ**

Ρητορικός όρος η απαξίωση

αυτήν της βαθιάς δομικής και θεσμικής κρίσης, η οποία κυφορεί επικίνδυνα φαινόμενα τόσο στο επίπεδο των δράσεων όσο και των ρητών ή υπόρρητων κοινωνικών αιτημάτων. Αν δούμε, για παράδειγμα, πόσο ετερόκλητα είναι τα υποκείμενα ή οι συλλογικότητες που συναντιούνται στην εκφορά απαξιωτικού λόγου για τους πολιτικούς, θα διαπιστώσουμε ενδεχομένως την απαξίωση της ίδιας της πολιτικής δράσης με όρους συλλογικών διεκδικήσεων: τι σημαίνει, λοιπόν, το σύνθημα «να καεί, να καεί το μπουρδέλο η Βουλή»; Η ιστορική μνήμη ανακαλεί αβίαστα τους λαϊκισμούς δικτατορικών καθεστώτων και τις ρητορικές του χάους που προηγήθη-

καν. Μιλώντας δε για εναλλακτικά μοντέλο πολιτικών, δεν αποφεύγω τον πειρασμό να αναφερθώ στις πρόσφατες συζητήσεις για το ενδεχόμενο να αναλάβει ο επιχειρηματίας κ. Βγενόπουλος μείζονα πολιτικό ρόλο για το νοικοκυρέμα της οικονομίας. Για ένα ελληνικό μοντέλο μπερλουσκονισμού, με άλλα λόγια.

Το τραγικό δε είναι ότι η ρητορική περί ανόξων (πουλημένων, λομόγιων...) πολιτικών συμπίπτει, ως τραγική ειρωνεία, με τη χειρότερη από τις επικείμενες εξελίξεις σε διεθνές επίπεδο: την υποχώρηση του λόγου των εθνικών κυβερνήσεων και τον πρωτογωνιστικό ρόλο που αποκτούν οι ανεξέλεγκτες αγορές.